

Sarajevo, 20 anys a la retina

Fa dues dècades el fotoreporter català Jordi Pujol Puente va morir a Sarajevo. Era el 17 de maig del 1992. Aleshores la capital bosniana encara es creia immortal i no podia ni imaginar que patiria el setge més llarg de la història d'Europa: 1.400 dies. El periodista Eric Hauck era amb ell. Ara recupera les últimes imatges que va fer i ens explica a través de la seva mirada fragments d'aquella guerra.

Nens de la guerra

Els 1.500 infants morts al setge de Sarajevo (del 5 d'abril del 1992 al 26 de febrer del 1996) són només la punta de l'iceberg: prop de 40.000 nens van ser víctimes de franc tiradors o testimonis de massacres, van veure ocupada casa seva i van haver de viure en soterranis. L'Hotel Europa, reconstruït el 2008, va ser centre d'acollida dels orfes i refugiats fins que el van devorar les bombes i les flames.

Text **Eric Hauck**

Fotos **Jordi Pujol Puente**

Era feliç. Una foto amb la seva firma, "JORDI PUJOL PUENTE (SPAIN OUT) ONLY FORAVUI/AP", havia arribat a totes les redaccions del món. Amb només 26 anys, havia aconseguit el seu somni, treballar com a reporter de guerra per a l'agència més poderosa i veure com els seus negatius, revelats a les fosques a la banyera d'un hotel foradat per les bombes, eren engolits per fotògraf català del setge de Sarajevo, el més llarg de la història bèl·lica de l'Europa moderna: 1.400 dies.

Han passat dues dècades i ara aquests negatius recuperats ens ofereixen una mirada, uns testimonis i un significat inèdits. Són les primeres imatges d'un fotògraf català del setge de Sarajevo, el més llarg de la història bèl·lica de l'Europa moderna: 1.400 dies.

Havíem sortit de Barcelona a finals d'abril amb un encàrrec de l'Avui rumb a Belgrad, amb la intenció de fer un reportatge de tres dies a Sarajevo, on, si s'ha de jutjar per les bases que hi acabaven d'obrir les Nacions Unides i la Unió Europea i veient la resistència dels bosnians a entrar en l'espiral de violència que estava esquinçant Iugoslàvia, semblava que la tolerància i la multiculturalitat podrien guanyar la partida.

S'havien cancel·lat els vols regulars entre les dues capitals, però un avió fantasma llogat per l'exèrcit iugoslau a la comunitat sefardita de Sarajevo acabava d'aterrar a l'aeroport militar de Belgrad amb 300 refugiats a bord. Es feien fotos i duïen raquetes de tennis. El conflicte havia de durar poc. L'avió, un Tupolev de l'era soviètica, encara duia la inscripció "Congo". Vam lligar caps: era la nau de càrrega que uns mesos enrere havia estat interceptada a Zagreb amb armes romaneses de conflictes africans per als paramilitars croats. Definitivament, no sabíem res del que estava passant. Calia arribar a Sarajevo com fos. Vam pujar a la bodega de l'avió amb l'esperança que fes el viatge de tornada a la Jerusalem d'Europa.

Va ser l'últim avió civil que va tocar terra a Sarajevo fins als Acords de Dayton, el 1995. En trepitjar la terminal, una pluja d'ubusos en van paralitzar indefinidament els serveis i Sarajevo, olímpica vuit anys enrere, quedava exposada a un setge medieval.

La vigília de l'atac del 2 de maig els paramilitars serbis de Radovan Karadzic i Ratko Mladic van amenaçar tota la premsa internacional, concentrada a l'antic balneari d'Ilidza (l'únic de la ciutat amb una línia telefònica amb connexió internacional), d'executar-nos si no abandonàvem la ciutat a l'alba. Tots, menys un grup de vuit, sis fotògrafs i dos redactors, van evacuar la ciutat sense tenir condicions mínimes de pas per als controls, sempre en mans d'adolescents ebrius armats. Tots vuit vam creuar el front i ens vam endinsar a Sarajevo. Ens hi sentíem més segurs. 480.000 ànimes havien decidit resistir-hi i nosaltres els havíem de donar veu arreu del món.

Van ser els sarajevians de tota la vida, els no contaminats per les proclames feixistes que els uns i els altres vomitaven als seus respectius canals de televisió, els que ens van convèncer que calia preservar a qualsevol preu l'esperit de Sarajevo, el mestissatge i la tolerància. Prou feina tenien els periodistes de la televisió local i els del diari *Oslobodjenje* per sobreviure al trajecte per l'avinguda dels franc tiradors, per imprimir quatre pàgines als soterranis, sortir a vendre-les al mercat o emetre missatges de famílies perdudes durant les poques hores d'electricitat que anaven quedant. Depenien de nosaltres. De les nostres bateries, les nostres càmeres i les nostres parabòliques. Si els silenciàvem, la ciutat cauria a mans dels carnissers.

Combats ferotges

Ho van intentar la nit del 2 de maig. Els combats van ser llargs i ferotges. Barri per barri, carrer per carrer, casa per casa. Vivíem als refugis i trèiem el cap només en moments d'escassa calma. Quan apareixien les siluetes dels veïns, primes com les que vam veure als camps de concentració, fent el cor fort per anar a tallar un arbre per fer llenya per cuinar, recollir aigua d'una font esventrada, tallar-se els cabells enmig d'un portal, fer una visita al mercat de parades buides, tornar sense diners d'un banc calcinat, rentar la roba a les pudents aigües del riu Miljacka, fumar herba plantada als terrats o fer una copa d'aiguardent casolà al Cafè SOS, al costat del cementiri del Lleó o del pavelló olímpic de Zetra.

Jordi Pujol Puente (dreta) i Eric Hauck el 15 de maig del 1992 al pis de Marijin Dvor, a pocs metres del Holiday Inn de Sarajevo.

Defensa casa per casa

La guerra va esclatar a Eslovènia i Croàcia l'estiu del 1991 després de les respectives proclamacions d'independència. L'exèrcit iugoslau, dominat i depurat pels dirigents ultranacionalistes serbis, es va posar al servei dels interessos de Belgrad. En pocs mesos va ocupar tots els territoris. El líder bosnià, Alija Izetbegovic, va entregar totes les armes de la defensa territorial per evitar atacs. Van quedar indefensos. El setge es va tancar el 2 de maig. Tots els civils que guardaven una arma a casa van sortir al carrer per defensar la ciutat.

Resistència pacífica

Contra la pluja diària, indiscriminada i persistent d'obusos i el setge dels francotiradors, els habitants de Sarajevo van desenvolupar una gran creativitat per sobreviure i un instint, rutinari, tenyit d'orgull, obstinació i un punt d'indiferència, que els permetia esquivar les bales. Ella no ho va aconseguir. Dies després, un reporter d'Associated Press, Santiago Lyon, va fotografiar el cos de la dona, estès sota la pluja, damunt de les vies del tramvia.

14
15

Van estar a punt de dividir la ciutat per la meitat i de conquerir-la a sang i foc. Ens va fer pujar l'adrenalina, i rebaixar la ràbia i la por, que ens diguessin que el nostre testimoni havia salvat la ciutat.

Ara sabem que l'*Avui* va ser l'únic diari del món que va poder oferir als seus lectors una foto i una crònica original d'aquell moment crucial per a la defensa dels valors que, se suposa, van inspirar la construcció europea. I ens hem pogut adonar també que la primera foto del Jordi que va donar la volta al món, la dels combats entre els tramvies del pont de Skenderija, deixava entreveure al fons un edifici que, tres anys més tard, esdevindria la seu del Districte 11 de Barcelona. En el punt exacte on vam estar a punt d'enterrar qualsevol resistència al feixisme, veuria la llum un local que va donar esperances de vida als joves de Sarajevo en els moments més durs de la postguerra.

I és que el Jordi, conegut com "el torero" entre la tribu de periodistes locals i estrangers per la seva cua de cabells llargs i negres, era un dels nostres. La seva mort, per un maleït i solitari obús al carrer Sukbunar, va sotragar alguna cosa dins nostre i, de cop, i sense tenir temps de pair el que ens estàvem jugant als Balcanes, va fer que aquella guerra també fos la nostra. Milers d'organitzacions es van mobilitzar per dur ajuda humanitària a les ciutats assetjades, acollir els refugiats que s'anaven dispersant pels cinc continents i manifestar-se totes les setmanes per demanar la fi de la guerra o una intervenció de l'OTAN contra els agressors.

"No ens passarà mai"

Vint anys després, recuperar les fotos del Jordi es converteix en un ritual d'emmirallament. Com avui, a casa nostra, els sarajevians esgrimien la seva multiculturalitat, tolerància i hospitalitat per tancar els ulls davant d'un conflicte que s'anunciava des de la caiguda del Mur de Berlín. Veient el que ens està passant, el 2012 ens retorna, com un *déjà-vu*, als dies en què els bosnians, mentre queien les borses i les primeres bombes, deien: "Això no ens passarà mai". Remirem-les i remirem-nos. Fem per nosaltres mateixos el que no vam ser capaços de fer a temps amb els sarajevians. Gràcies, Jordi, per deixar-nos en les proves. No t'oblidem.

Una ciutat trencada

Al Jordi l'obsessionava veure com una ciutat cosmopolita, com la seva Barcelona, es trencava sota el pes del plom de les bombes. De cop, famílies senceres van quedar separades per les línies del front, com un obús que t'arrenca mitja casa.